

Μία αρχαία μαρτυρία περί της εορτής της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού

/ [Ορθόδοξη πίστη](#)

Ο επόμενος λόγος του εν αγίοις Πατρός ημών Σωφρονίου Αρχιεπισκόπου Ιεροσολύμων εις την Ύψωσιν του Τιμίου Σταυρού και εις την Αγίαν Ανάστασιν αποτελεί μίαν αρχαίαν και αυθεντικήν μαρτυρίαν περί της πρώιμου τιμής του Τιμίου Σταυρού και της εορτής της Υψώσεώς του, όταν ακόμη ο εν λόγω εορτασμός ήτο αρρήκτως συνδεδεμένος με την επέτειον των Εγκαινίων του Ναού της Αναστάσεως και κατ' ουσίαν δεν απετέλει ειμή την δευτέραν ημέραν της μεγάλης εκείνης πανηγύρεως. Ως εκ του περιεχομένου του μάλιστα ο λόγος αρμόζει ιδιαιτέρως εις την 13ην Σεπτεμβρίου, παραμονήν της εορτής της Υψώσεως.

Η ατμόσφαιρα εντός της οποίας εξεφωνήθη ήτο ιδιαιτέρως φορτισμένη από συγκίνησιν λόγω των προηγηθέντων δραματικών γεγονότων: Προ είκοσι περίπου ετών (το 614 μ.Χ.) οι Πέρσαι είχαν κυριεύσει την Ιεράν Πόλιν επιφέροντες διπλήν την καταστροφήν, κατεδαφίσαντες τον Ναόν της Αναστάσεως, ο οποίος είχε ιδρυθή υπό του Μ. Κωνσταντίνου, και απαγαγόντες τον Τίμιον Σταυρόν. Αλλ' ο μεν Ναός ανηγέρθη εκ νέου υπό του αγίου Μοδέστου το 626 μ.Χ., ο δε Τίμιος Σταυρός επανέκαμψε διά του στρατηλάτου αυτοκράτορος Ηρακλείου το 628 μ.Χ., ο οποίος και ώψωσεν αυτόν εκ νέου κατά την 14ην Σεπτεμβρίου του έτους εκείνου, λαβούσης ούτω της εορτής νέαν αίγλην και συν τη παρόδω του χρόνου

αυτοτέλειαν έναντι εκείνης των Εγκαινίων του Ναού.

Κατά τα αμέσως επόμενα έτη, ήτοι περί το 634 μ.Χ., εξεφωνήθη και ο παρών λόγος του αγίου Σωφρονίου, πλήρης πηγαίου αυθορμητισμού και ευφροσύνης. Η ζωντανή αυτή μαρτυρία περί του επισημοτάτου εορτασμού της Υψώσεως καθίσταται συνάμα και τραγική, εάν αναλογισθούμε ότι μετά δύο ή τρία έτη (το 637 μ.Χ.) τα Ιεροσόλυμα θα περιπέσουν και πάλιν εις βαρβάρους χείρας, αυτήν την φοράν των Αράβων.

Ιω.μ.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Λόγος εις την Ύψωσιν του Τιμίου Σταυρού
και εις την Αγίαν Ανάστασιν.

Σταυρού πανήγυρις και ποίος να μην σκιρτήση; Αναστάσεως διακήρυξις και ποίος χαρούμενα να μην γελάση;

Ναι, ανασκίρτησις διά τον Σταυρόν: Διότι όταν αυτός ενεπήχθη εις τον τόπον του Κρανίου έχοντας καρφωμένον επάνω του τον Δεσπότην της κτίσεως, έσχισε το εις βάρος μας χρεωστικόν έγγραφον¹, το οποίον είχε υπογράψει ο προπάτωρ μας ο Αδάμ, όταν παρέβη τας εντολάς του Θεού. Ούτως ο Σταυρός μας ηλευθέρωσεν από τα δεσμά της αμαρτίας κάμνοντάς μας να αναπηδούμε με εύθυμα σκιρτήματα σαν μικροί μόσχοι που έχουν λυθή από κάποια δεσμά. Διότι όπου η αμαρτία επλεόνασεν, εκεί επερίσσευσεν η χάρις του Θεού².

Διά δε την Ανάστασιν γέλωσ χαράς: Διότι αυτή εξώρισε την φθοράν του θανάτου και εξεδίωξε το ζοφερόν σκότος του Άδου και ανέστησε τους νεκρούς από τους τάφους. Εξήλειψε το δάκρυον από κάθε πρόσωπον, όπως λέγει ο προφήτης³, και αντ' αυτού εχάρισε την πραγματικώς ατελείωτον χαράν εις κάθε άνθρωπον. Και αληθώς, το δώρημα της Αναστάσεως δεν είναι μόνον διά μερικούς ούτε το κατόρθωμά της επραγματοποιήθη προς χάριν κάποιων ολίγων. Διότι κατ' αυτήν εκείνος ο οποίος επραγματοποίησε με ανθρωπίνην σάρκα την ταφήν, μάλλον δε την Ανάστασιν, δεν ήτο άλλος από τον Θεόν ολοκλήρου της κτίσεως, ο οποίος ποτέ δεν χορηγεί χαρίσματα εις μερικούς μόνον ούτε υπάρχει εις Αυτόν καμμία προσωποληψία⁴. Αποδεικνύοντας λοιπόν τον εαυτόν του αληθή Θεόν των όλων, απλώνει την δωρεάν της σωτηρίας εις όλους τους ανθρώπους, ευσπλαχνιζόμενος την ιδικήν του εικόνα και ανακαινίζοντάς την εξ ολοκλήρου. διότι κατ' εικόνα

Θεού έχει πλασθή κάθε άνθρωπος επί της γης.

Του Σταυρού η επέτειος επρόβαλε. και ποίος άνθρωπος να μην σταυρώση τον εαυτόν του; Διότι ο Σταυρός γνωρίζει ως απολύτως γνήσιον προσκυνητήν του, μόνον εκείνον ο οποίος εσταύρωσε τον εαυτόν του ως προς τον κόσμον⁵ και απέδειξε έτσι εμπράκτως διά τον εαυτόν του, ότι είναι απροκαλύπτως γνήσιος φίλος του Σταυρού.

Αναστάσεως τα εγκαίνια. και ποίος πιστός δεν θα ανακαινισθή, απορρίπτοντας κάθε νέκρωσιν την εκ των παθών και ενδυόμενος αφθαρσίαν ψυχής; Διότι αλλιώς ορίζεται ο θάνατος της ψυχής και αλλιώς γνωρίζεται ο θάνατος του περί αυτήν σώματος. Τον πρώτον τον κυοφορεί η αμαρτία, όπως έγραψε ο αρχηγέτης και προεξάρχων αυτού του θρόνου, ο αδελφόθεος Ιάκωβος⁶. Τον δε δεύτερον είναι νόμος της φύσεως να τον γεννά η διάλυσις των στοιχείων τα οποία συνθέτουν την ουσίαν των όντων. Εκτός αυτού δε τον γεννά και η αναχώρησις της αθανάτου ψυχής, κι ας μην είναι αυτό ορατό από τους ιατρούς, των οποίων επάγγελμα είναι να θεραπεύουν μόνον τα σώματα. διότι αφ' ότου ο άνθρωπος παρήκουσε την θείαν εντολήν, αυτό ακριβώς του εδόθη ως επιτίμιον από τον Κτίστην του.

Ο Σταυρός υψώνεται και ποίος δεν θα υψωθή μυστικώς από την γην; Διότι όπου υπερυψούται ο Λυτρωτής, εκεί πέρα πηδά και παρίσταται και ο λυτρωθείς, ποθώντας να ευρίσκεται πάντοτε μαζί με τον Σωτήρα του και να τρυγά Εκείνου την άφθαρτον βοήθειαν.

Σήμερον προβάλλει η Ανάστασις και με την εμφάνισίν της φαιδρύνει τα πάντα. Αύριον εμφανίζεται ο Σταυρός και παρέχει τα δώρα του εις τους προσκυνητάς του.

Σήμερον η Ανάστασις έχει απλωθή και αύριον ο Σταυρός υπεράνω αυτής θα πετασθή. Αυτή στηλιτεύει την φθοράν, εκείνος τας φάλαγγας των δαιμόνων. Αυτή αποτελεί αφ' εαυτής μίαν διακήρυξιν, ότι αληθώς εθανατώθη ο θάνατος. εκείνος διαλαλεί εις πάντας ότι κατηγγήθη κάθε κακουργία των δαιμόνων και απενεκρώθη κάθε μιανρά και ψυχοφθόρος ενέργειά τους.

Και, ω του θαύματος! Απορώ με τι λόγους να εκφράσω το μυστήριον! Διότι, ενώ παλαιά της Αναστάσεως είχε προηγήθη ο Σταυρός, τώρα ο Σταυρός έχει προπομπόν και πρόδρομον την Ανάστασιν. Τι θαυμαστή εναλλαγή! Βλέπω λοιπόν και εδώ εις αυτά τα δύο να εκπληρώνεται εμφανέστατα ο λόγος του Σωτήρος. Διότι, ιδού, οι έσχατοι έγιναν πρώτοι και αντιστρόφως οι πρώτοι ανεδείχθησαν έσχατοι⁷. Και ποίος άραγε θα ημπορέση να εξηγήση την αιτίαν αυτών των εναλλαγών και μεταβολών; Όχι βεβαίως ότι έκαμαν κανένα αγώνα δρόμου και αυτή μεν δι' άλματος εβγήκε μπροστά, ενώ εκείνος ως βραδύς έμεινε πίσω. Διατί

λοιπόν ο θείος Σταυρός να μην αστράψη ανατέλλοντας πρώτος όπως και πριν και η φωτοφόρος Ανάστασις να λάμψη τρεις ημέρας μετά από εκείνον;

Όσον αφορά το τί είχαν εις τον νουν τους οι πατέρες μας και έκαμαν αυτήν την εναλλαγήν, τίποτε δεν μπορούμε να ειπούμε με απόλυτον βεβαιότητα. Υποθέτουμε όμως και στοχαζόμεθα, πως η αιτία αυτής της αμοιβαίας καθυστερήσεως και προπορεύσεως είναι ο κόσμος, ο οποίος καταφθάνει εδώ από τα πέρατα της γης χάριν της ζωηφόρου προσκυνήσεως αυτών των δύο. Ώστε να εορτάζουν αυτοί πρώτα την περιχαρή και λαμπράν εορτήν της Αναστάσεως και αμέσως μετά από αυτήν να βλέπουν την μακαρίαν ύψωσιν του Σταυρού, ούτως ώστε φεύγοντας να έχουν ως καλόν και σωτήριο εφόδιον διά τον δρόμον τους την παντοδύναμον συνοδείαν του, η οποία να τρέχη μαζί τους κατά τας οδοιπορίας, να συμπλήη εις το πέλαγος, να τους διασώζη εις κάθε τόπον, να τους φυλάγη από όλες τις κακοτυχίες και να σας αποδεικνύη εμπράκτως, ότι η πανίσχυρος δύναμις του Σταυρού έχει περιλάβει όλα τα πέρατα της οικουμένης, ότι γεμίζει τα πάντα διά της παρουσίας της και χωρίς κόπον παρευρίσκεται παντού, διασώζει τους πιστούς από τας δυσκολίας και, εφ' όσον αυτοί ζουν ευσεβώς, τους μεταλαμπαδεύει την σωτηρίαν και καταργεί τα σχέδια όλων των εχθρών.

Ίσως δε να υπάρχη και κάποιος άλλος λόγος κρυφός, τον οποίον εγνώριζαν και είχαν κατά νουν εκείνοι που υπήρξαν παλαιά διδάσκαλοι αυτής εδώ της Εκκλησίας, τον οποίον τώρα εμείς οι ελάχιστοι δεν ντρεπόμαστε να ομολογήσουμε ότι δεν τον γνωρίζουμε σαφώς. Είθε να δώση ο Θεός να γίνη και αυτός γνωστός, όπως και ακράδαντα πιστεύουμε ότι θα γίνη, μόνον και μόνον διά την ωφέλειαν την ιδικήν σας, που τόσο πιστοί είσθε και ευλαβείς⁹.

Τι έχουμε λοιπόν υψηλότερον από αυτές τας μακαρίας εορτάς; Ποίον από όλα όσα έχουμε είναι ιερώτερον από αυτές τας ιεράς πανηγύρεις; Πώς δεν θα χαρούμε και δεν θα σκιρτήσουμε επιτελώντας τούτων των δύο τας εορτάς; Αναστάσεως ολόλαμπρος φωταψία και Σταυρού πυρσοφώτιστος προσκύνησις! Αυτά τα δύο είναι δι' ημάς τα τρόπαια ολοκλήρου της σωτηρίας μας. Αυτά μας ελύτρωσαν από τον θάνατον και τα πάθη και την χειρίστην κακοποίησιν των δαιμόνων και μας ωδήγησαν πίσω εις τον Δεσπότην μας. Αυτά κατέλυσαν κάθε κατήφειαν και σκυθρωπότητα και ανέτειλαν εις ημάς την αυγήν της χαράς. — Ή μήπως η ζωοδότρια Ανάστασις δεν μας δωρίζει την είσοδον της αθανάτου ζωής; και ο Σταυρός που υψούται δεν γεννά μέσα μας την απολύτρωσιν των παθών;¹⁰ Διότι πράγματι, αυτά μας ανέδειξαν και πάλιν μετόχους της προς τον Θεόν οικειώσεως, χάριν της οποίας και ήλθαν εις τον κόσμον και ανέτειλαν εις όλους εμάς τους γηγενείς.

Γνωρίζοντας λοιπόν εμείς την μυστικήν δύναμιν των και πόσον αυτά μας ευηργέτησαν και ποίων αγαθών υπήρξαν πρόξενα, ας τα εορτάσουμε καλώς και ευσεβώς, όπως δηλαδή αυτά τα ίδια θέλουν να τιμώνται. «Όχι με ακολασίας και ασελγείας, όχι με έριδας και ζηλοτυπίας»¹¹, όχι με αρπαγάς και αδικίας και τα υπόλοιπα όλα, που δεν θέλω τώρα να απαριθμήσω.

Διότι, αδελφοί μου γνησιώτατοι και συγκληρονόμοι της ίδιας πίστεως και συμμετοχοί της ίδιας πνευματικής γεννήσεως με εμάς, τολμώ να ειπώ, πως τα ιερά μας σεβάσματα όχι μόνον δεν στρέφονται καν να ιδούν και δεν προσδέχονται όποιον θέλει να τα εορτάζη με εκείνα που απηρίθμησα, αλλά και τον αποστρέφονται και τον βδελύττονται, διότι συμπεριφέρεται απρεπώς απέναντί τους και πράττει πράγματα εντελώς μισητά εις αυτά¹². Διά τούτο παρακαλώ και προτρέπω να μισούμε και να αποφεύγουμε εκείνα που μισούν τα σεβάσματά μας και μόνο εκείνα να αγαπούμε και να πράττουμε, όσα είμαστε βέβαιοι πως τους είναι ευάρεστα. Εκείνα δε τα έργα τα οποία είναι αρεστά και ευχάριστα, είναι όσα επαναφέρουν προς σωτηρίαν και οδηγούν προς την αιώνιον ζωήν εκείνον που τα πράττει. Ή μήπως όταν αυτά τα σεβάσματά μας εξέλαμψαν από τον Χριστόν εις τους ανθρώπους, δεν ηκτινοβόλησαν εις ημάς ζωήν που δεν τελειώνει και φως που δεν δύει ποτέ;

Ας αλλάξουμε λοιπόν και εμείς την πολιτείαν μας, ας εκδυθούμε τον προηγούμενον τρόπον ζωής μας ως βλαβερόν και ολέθριον και ας βαδίσουμε εις τον καλόν δρόμον μιας νέας ζωής. — Ή μήπως η Ανάστασις δεν μας δωρίζει την κληρονομίαν της ζωής; και ο Σταυρός δεν εσταύρωσε τον παλαιόν μας άνθρωπον;¹³

Εάν λοιπόν ευλαβούμεθα την Ανάστασιν και πανηγυρίζουμε την εορτήν της ας

αγαπήσουμε και την νέαν ζωήν, διά της οποίας δεν θα είμεθα πλέον φίλοι της μόνον εις τα λόγια, αλλά και οικειότατοι μύσται της. Εφ' όσον δε ασπαζόμεθα και τον Σταυρόν, διατί δεν συσταυρώνουμε και εμείς τα επίγεια μέλη μας¹⁴, δηλαδή τα γήινα πάθη, ώστε να φωνάξουμε και εμείς μαζί με τον Παύλον: «Έχω σταυρωθή μαζί με τον Χριστόν. Δεν ζω δε πλέον εγώ, αλλά ζη μέσα μου ο Χριστός»;¹⁵ Αν λοιπόν εκείνοι με τους οποίους υπόσχεται να ζη ο Χριστός είναι όσοι εσταύρωσαν τους εαυτούς τους ως προς τον κόσμον¹⁶ και ενέκρωσαν τα επίγεια μέλη τους¹⁷, όπως βοά και μαρτυρεί ο Παύλος, διατί και εμείς δεν πράττουμε τα ίδια και δεν νεκρώνουμε κάθε επίγειον μέλος μας, δηλαδή τα πάθη, τας κακάς επιθυμίας και όσα άλλα συναριθμούνται εκεί, ώστε να ζήση μέσα μας ο Χριστός και να μας δωρίση την ζωήν της αφθαρσίας;

Λοιπόν ας επιδιώκουμε να έχουμε ειρήνην με όλους και μαζί με αυτήν ας αποκτήσουμε και τον αγιασμόν. Διότι χωρίς αυτά δεν θα ημπορέση ποτέ να ιδή κανείς τον Κύριον, όπως πάλιν ο Παύλος μας διεβεβαίωσε¹⁸. Και δι' αυτόν τον λόγον ο Χριστός και ειρήνη αποκαλείται («διότι αυτός είναι», λέγει, «η ειρήνη μας»¹⁹) και αγιασμός ονομάζεται²⁰. Ειρήνη μεν, διότι έφερε εις τον κόσμον ειρηνοποιόν ομόνοιαν, αφού ήνωσε τα ουράνια με τα επίγεια και εκ των δύο απειργάσθη μίαν και μόνην εκκλησίαν. Αγιασμός δε και απολύτρωσις (διότι κοντά εις τα προηγούμενα και με τούτο το όνομα κηρύττεται: απολύτρωσις²¹), καθ' όσον έγινε ελευθερωτής ημών των αιχμαλώτων και όχι μόνον μας ελύτρωσεν από τους δαίμονας και τα πάθη, αλλά και ενεφύτευσε μέσα μας τον θειικόν αγιασμόν.

Όσα λοιπόν ηκούσατε από το στόμα μου, ας τα επιδιώκουμε με όλον μας τον ζήλον και την προαίρεσιν, ας τα κατακτούμε, ας τα αρπάζουμε και δι' αυτών ας συναπτώμεθα μετά του Χριστού με την καλήν και μακαρίαν συνάφειαν. Διότι εκείνον που με τέτοιαν διάθεσιν έρχεται προς αυτόν δεν θα τον εκβάλη έξω²² από την αγαθότητα και μακαριότητά Του, όχι! Ας σπεύσουμε λοιπόν να αποκτήσουμε αυτήν εδώ την συμφωνίαν με Αυτόν, από την οποίαν τίποτε δεν υπάρχει προτιμότερον, και ας τρέξουμε να οικειωθούμε το να ζη ο Χριστός μέσα μας, του οποίου τίποτε δεν υπάρχει ανώτερον. Και έτσι, αφού αυτόν τον πλούτον αποκτήσουμε, να απολαύσουμε και την βασιλείαν των ουρανών και να βρούμε την αιώνιον ζωήν μέσα εις τον ίδιον τον Χριστόν, τον Θεόν και Σωτήρα μας, μετά του οποίου ας είναι δόξα εις τον Πατέρα και το Άγιον Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν.

1. βλ. Κολασ. β' 14
2. πρβλ. Ρωμ. ε' 21
3. πρβλ. Ησ. κε' 8
4. βλ. Εφ. ς' 9

5. πρβλ. Γαλ. ζ' 14

6. βλ. Ιακ. α' 15

7. πρβλ. Ματθ. ιθ' 30

8. Η αιφνιδία χρήσις β' πληθυντικού προσώπου αποτελεί απροσδόκητον αποστροφήν του ιερού συγγραφέως προς τους ακροατάς του, οι οποίοι δεν είναι άλλοι παρά τα πλήθη των συγκεντρωθέντων διά την εορτήν από τα πέρατα της γης, διά τους οποίους ωμίλησεν αμέσως προηγουμένως.

9. Η ομιλία αυτή εξεφωνήθη μάλλον κατά το πρώτον έτος της αρχιερατείας του αγίου Σωφρονίου. Διά τούτο ως νεοαφιχθείς δεν γνωρίζει ακόμη πλήρως την παράδοσιν, αλλά ελπίζει συν τω χρόνω είτε να ενημερωθή καλύτερα είτε να δώση ο Θεός με κάποιον τρόπον να λυθή η απορία. Από ιστορικής απόψεως η προσκύνησις του Τιμίου Σταυρού κατά την δευτέραν ημέραν της εορτής των Εγκαινίων του Ναού της Αναστάσεως εξηγείται, διότι η πανήγυρις των Εγκαινίων καθιερώθη πρώτη, ενώ η επί αρχιεπισκόπου Ιεροσολύμων Μακαρίου μαρτυρουμένη πρώτη Ύψωσις του Τιμίου Σταυρού έγινεν επ' ευκαιρία εκείνης και διά να δυνηθή το συρρεύσαν πλήθος να ίδη και να προσκυνήση τον άρτι υπό της αγίας Ελένης ανακαλυφθέντα Τίμιον Σταυρόν.

10. Με αυτάς τας ερωτήσεις ο ιερός Πατήρ επιχειρεί να αφυπνίση τεχνηέντως τας συνειδήσεις των ακροατών του.

11. Ρωμ. ιγ' 13

12. Η ευλάβεια του ιερού Πατρός φθάνει εδώ μέχρι κάποιου είδους προσωποποιήσεως του Σταυρού και της Αναστάσεως.

13. βλ. αν. υποσ. 10

14. βλ. Κολ. γ' 5

15. Γαλ. β' 20

16. πρβλ. Γαλ. ζ' 14

17. πρβλ. Κολ. γ' 5

18. βλ. Εβρ. ιβ' 14

19. Εφ. β' 14

20. βλ. Α' Κορ. α' 30

21. ένθ. αν.

22. βλ. Ιωάν. ζ' 37

“ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ” 1989

Τριμηνιαία έκδοσις της Ιεράς Μονής Ξηροποτάμου

Πηγή: impantokratoros.gr